

A SZENT GYÖRGY-HEGY TERMÉSZETES FLÓRÁJA A SZŐLŐÜLTETVÉNYEK SAJÁTOS KÖRÜLMÉNYEIHEZ ADAPTÁLÓDVA

Dr. Bódis Judit és Pacsai Bálint

MATE–Vadgazdálkodási és Természetvédelmi Intézet

A Tapolcai-medence tanúhegyei emblemikus jelképei a Balaton-felvidéki tájnak. A hegyekhez, így a Szent György-hegyhez is régóta kötődik a borkultúra, a hegy szoknyáját évszázadok óta ölelik körbe a szőlők. A szőlőhegyek a környező lapterületekből emelkednek ki, majd a hegy tetején egykor legelőben, ma inkább erdős területben folytatódnak. A tájhasználat meglepően állandó, az I. Katonai Felmérés 1754-es térképlapján már a mostanihoz hasonló tájhasználatot látunk a hegy oldalában. Ennek oka az lehet, hogy a gazdálkodást a környezethez igazították. A sziklás felszíneken és a kőfolyásos helyeken nem alakítottak ki szőlőteraszokat, itt megmaradtak a sziklagyepek és sziklás erdők. Ezek a területek ma is gazdagok botanikai értékekben. Hazánkban csak a Szent György-hegyen fordul elő a cselling, de más ritka páfrányfajokban is gazdag a hegy. A hazai vulkanikus hegyeinkhez kötődő, kora tavasszal apró sárga virágaival díszítő cseh tyúktaréjnak is szép állománya található a hegy peremén lévő sziklagyepekben. Március végétől a szirti sziklaiternye festi sárgára a bazaltoszlopok tetejét. Az északi oldal hűvösebb erdeiben tavasszal a májvirág kékeslila virágai emelkednek ki az avarból, nyáron a természetes turbánliliom látványos virágzatával tűnik ki környezetéből.

A szőlőtermő területek kisparcellás gazdálkodása csak a szocialista időkben tört meg, amikor igyekeztek nagyobb táblákat kialakítani. Szerencsére ez az ökológiai szempontból rendkívül kedvezőtlen intenzív gazdálkodási forma napjainkban kevésbé jellemző. Azok a szőlőteraszok és -parcellák, ahol gyümölcsfák, zöldeges sorok, esetleg még dísznövények is előfordulnak a sorok végében, a szemünknek és az élővilágnak is kedvezőek. A gyesített és kíméletesen kaszált szőlősorközök, a meghagyott gyepfoltok segítenek a víz és a termőtalaj megőrzésében is. A szőlők közti, bazaltból épített támfalak esetenként élőhelyet biztosítanak a hegy ritka, védett páfrányainak. A szőlőkultúra hosszú időre visszanyúló jelentőségét a tájban jól jellemzi, hogy a régen a pincék környékén ültetett dísznövények (kerti holdviola) vagy valószínűsíthetően a sorok közé vetett egykori haszonnövények (fogaslevelű bükköny) között akadnak olyan fajok, amelyek ma már természetvédelmi oltalom alatt állnak.

A hosszú évszázadokon át jól működő tájhasználat megőrzése közös érdekünk. A domborzathoz igazodó, ökológiai szempontokat szem előtt tartó, mozaikos tájhasználat értékes kiegészítő eleme lehet a gyógy- és fűszernövények alkalmazása, akár a szőlősorok alatt (is).

Kulcsszavak: tájhasználat, környezetvédelem, biodiverzitás, mozaikos gazdálkodás

Dr. Kovács Barnabás
<https://barnabaskovacs.hu/gyogynoveny/>
info@barnabaskovacs.hu

GYÓGY-ÉS FÜSZERNÖVÉNYEK TERMESZTHETŐSÉGÉNEK SAJÁTOSSÁGAI SZŐLŐÜLTETVÉNYBEN

Horváthné Dr. Baracsi Éva

MATE–Kertészettudományi Intézet

A vadon termő és termesztett gyógy-és fűszernövények között számos olyat találunk, amelyek alkalmasak a szőlővel való együttélésre, s mindemellett felhasználhatók a konyhában, valamint a jó közérzet-és egészség fenntartásában.

A témához kapcsolódó szakirodalom tanulmányozása során 14 olyan gyógy-és fűszernövény fajt emeltem ki, melyek a szőlősorok takarására is alkalmasak lehetnek mindamellett, hogy fel tudjuk használni őket a fent említett célokra, sőt még a biológiai növényvédelemre is.

A listába vett fajok a mezei zsurló kivételével mind virágos növények. Többen – borsikafű, borsmenta, kakukkfű, levendula, citromfű, szurokfű- az ajakos virágúak családjába tartoznak, de a fészkesvirágzatúak - körömvirág, kasvirág fajok, tárkony, kisvirágú bársonyvirág, mezei cickafark, gilisztaűző varádics - között is léteznek olyanok, amelyeket felhasználhatunk a szőlősorok aljának takarására. Előnyösebbek az évelő fajok, mert nem kell minden évben az újratelepítésükről gondoskodni. Fontos továbbá az is, hogy a szőlő alá telepített növények bírják a nyírást, az árnyékot, a szárazságot. A növények segíthetnek bizonyos kártevők távoltartásában is. A fent említett fajok közül erre alkalmasak pl. a bársonyvirág, a körömvirág, a levendula, a borsmenta és a gilisztaűző varádics.

Kulcsszavak: kertészet, drogismeret, takarónövény, biológiai növényvédelem

Dr. Kovács Barnabás
<https://barnabaskovacs.hu/gyogynoveny/>
info@barnabaskovacs.hu

EGYÜTTMŰKÖDÉSEK A SZŐLŐÜLTETVÉNYEKBE – MIRE SZÁMÍTHAT A SZŐLŐTERMESZTŐ HA NEM MONOKULTÚRÁT ALAKÍT KI

Dr. Kovács Barnabás

MATE–Szőlészeti és Borászati Intézet, Szaktanácsadó

Napjaink széleskörben alkalmazott szőlőtermesztési gyakorlatai jelentős talajbolygatást avagy peszticid felhasználást igényelnek a gyomszabályozás, gyomírtás elvégzéséhez. Ezek sorközi alternatívájaként mára már számos takarónövény magkeverék elérhető, ezek alkalmazása elsősorban az ökológiai, biodinamikus vagy AKG előírások mentén működő gazdaságokban terjed. E sorköztakaró növények mellett, hogy jelenlétükkel olyan fajok kerülnek be az ültetvényekbe melyeket a gazdálkodó választott valamilyen ismert előny okán (pl.: nitrogén gyűjtő, a perje féléknél kisebb mértékű vízkonkurencia), számos a szőlőtermesztő szemében pozitív indirekt hatást is kifejtenek. Ilyenek a teljesség igénye nélkül a talajszerkezet javítása a nem csak felszínközeli rétegekben, az úgynevezett rizoszféra (számosabb és aktívabb talajbiológiai aktivitás az élő növényi gyökérszövet közelében) és allelopátiás (elnyomó képesség gyökérexudátumok=gyökérváladékok kiválasztásával a környezetbe) effektusok.

A szőlőtermesztés jelenleg hazánkban ismert művelési formája, kordonos támrendszerrel végzett monokulturális modellt követ. A történelem során azonban a gépesíthetőségi szempontokat megelőzően, számos alternatív, magasművelésű, polikultúrában működő rendszert alkottak a szőlőtermesztők területeiken. Ezen eljárások bár egységnyi felületen esetenként kevésbé hatékonyan termeltek szőlőt, azonban a többi kultúra (pl.: fák, zöldségek, gyógy és fűszernövények), vagy legelő állatok összességében hatékonyabb és így minden értelemben fenntarthatóbb gazdálkodást tettek lehetővé. A mono- és polikulturális szőlőtermesztés közt megtett lépésként ismertetett soraljtakarónövényes megoldásként került az előadás során ismertetésre a gyógynövényekkel végzett sortakarás.

Kulcsszavak: soralj takarás, polikultúra, allelopátiás hatás, ökológiai gazdálkodás

Dr. Kovács Barnabás
<https://barnabaskovacs.hu/gyogynoveny/>
info@barnabaskovacs.hu

SZŐLŐÜLTETVÉNYEK VADON ÉLŐ ÉS TERMESZTETT GYÓGYNÖVÉNYEI A BALATON RÉGIÓBAN

Takács Ferenc, kertészmérnök, fitoterapeuta

Gyógynövény-völgy, Zánka

A hazai és külhoni szőlőtermesztés gyakorlata az idők folyamán változó mértékben adott teret más növények megjelenésének a szőlőültetvényekben. Az alföldi homokon, gyalogszőlőkben alkalmazott, 60-80 cm tötáv kevés növény megtelepedését tette lehetővé, míg a zalai hobbiszőlők gyeptakarása és a lemosott talaj horhosai adnak egyedi életteret, a Balaton-felvidéki köves szőlő területeken és szomszédságukban is számos gyógynövény fajjal találkozhatunk.

A szőlőben gyakran előforduló fajok: *Aristolochia vitifolia*, farkasalma, *Chenopodium album*, libaparéj, *Stellaria media*, tyúkhúr (sekély gyökérzete a talajt megköti, harmatot összegyűjti), *Amarantus*, disznóparéj.

Egynyáriak: *Polygonum aviculare*, madárkeserűfű, *Senecio vernalis*, tavaszi aggófű, *Erigeron canadensis*, betyárkóró, *Portulaca oleracea*, kövér porcsin.

Évelők: *Agropyron repens*, Csillagpázsit, *Trifolium repens*, Fehér here, *Equisetum arvense*, Zsurló.

Telepített növények:

Phaseolus vulgaris, bab, *Anethum graveolens*, kapor. Szőlő végében: *Rosmarinus officinalis*, Rozmaring, *Salvia officinalis*, orvosi zsálya, *Allium cepa*, hagyma, *Lavandula officinalis*, levendula, *Rosa sp.*, Rózsa - liztharmat jelzőként. Pince mellett: *Juglans regia*, dió.

A biogazdálkodásban használt réz és kén használható a gyógynövénytermesztésben is, a kertben többek között a következő növényi permetlevek hasznosulnak: *Urtica dioica*, csalán, *Achillea millefolium*, cickafark, *Alli folium*, hagymalevél, *Echium vulgare*, kígyószisz, nedvesítő szer: *Gypsophila paniculata*, szappangyökér, *Aesculus hippocastanum*, vadgesztenye őrlemény

Kulcsszavak: biodiverzitás, gyógynövényismeret, szőlészet

Dr. Kovács Barnabás
<https://barnabaskovacs.hu/gyogynoveny/>
info@barnabaskovacs.hu

FAJGAZDAG SORKÖZTAKARÓ – KÍSÉRLETEK HAZAI SZŐLŐÜLTETVÉNYEK BEN

Donkó Ádám – Miglécz Tamás – Valkó Orsolya – Deák Balázs – Török Péter – Kelemen András – Tóthmérész Béla – Zsigrai György – Drexler Dóra

Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet, Kertészeti Csoport, 1033 Budapest, Miklós tér 1.

Ha visszatekintünk, a magyar borvidékeken a korábbi évtizedekben még általános volt a szőlőültetvények teljes gyommentesítése, akár mechanikai, akár kémiai (illetve kombinált) módszerekkel. Manapság azonban mind gyakrabban találkozunk „zöld” sorközökkel, ahol a gazdálkodók a mechanikai művelés helyett valamilyen élő takarónövényzetet alkalmaznak. Az erózió megfékezésére, a talaj humusztartalmának növelésére, valamint a biodiverzitás fokozására jó módszer a fajgazdag magkeverékek alkalmazása. 2012-ben kezdődött munkánk során három keveréket (Biocont-Ecovin, pillangós, füves-gyógynövényes) hasonlítottunk össze egymással és a kontroll műveléssel (mechanikai talajművelés kaszált sorközökkel váltakozva) botanikai, agrotechnikai és szőlészeti szempontokat figyelembe véve, számos hazai szőlészetben. Botanikai vizsgálataink eredményeként sikerült meghatároznunk, hogy a keverékekben melyek azok a hazai ökológiai adottságok mellett felhasználható növényfajok, amelyek – betartva az agrotechnikai javaslatokat – eredményesen fékezik meg az eróziót, nem okoznak jelentős vízkonkurenciát, nem korlátozzák a termesztéstechnológia műveleteinek a végrehajtását és több éven keresztül fennmaradnak a sorközökben. Munkánk során homoki, illetve kötött talajokon talajnedvesség méréseket is végeztünk, hogy objektív képet kapjunk az egyes kezelések a talaj vízháztartására gyakorolt hatásáról. A növényfajok eredményessége mellett, lényeges szempont, hogy egy sorköztakaró magkeverék fajai közel azonos magmérettel rendelkezzenek, elősegítve ezzel az eredményes, homogén vetést. Több éves munkánk eredményeképpen született meg az Élő Sorköz magkeverék (*Coronilla varia*, *Daucus carota*, *Lotus corniculatus*, *Medicago lupulina*, *Plantago lanceolata*, *Trifolium repens*), melyet a termelők – igény esetén további növényfajokkal kiegészítve – eredményesen alkalmaznak. A kutatási eredmények a gyakorlat mellett jól felhasználhatók a szaktanácsadásban és az oktatásban is.

Kulcsszavak: szőlő, sorköz, erózió, takarónövényzet

Dr. Kovács Barnabás
<https://barnabaskovacs.hu/gyogynoveny/>
info@barnabaskovacs.hu

MEGVÉDHETI-E A SZŐLŐT AZ ÁLLATOK OKOZTA KÁROKTÓL A FAJGAZDAG ALJNÖVÉNYZET?

Dr. Tóth Ferenc

Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet, Kertészeti Csoport, 1033 Budapest, Miklós tér 1.

Intézetünk 2012-ben kezdett foglalkozni a szőlősorközök növényzetének változatosabbá tételével. Az egyik lényeges kutatási terület az volt, hogy miként hat a sorköztakaró növényzet a beporzókra, illetve a szőlőkártevők ragadozóira és parazitoidjaira.

A szőlő gyökérzetét cserebogárpajorok (*Melolonthinae*) és pockok (*Arvicolinae*) rághatják, fonálférgék (*Pratylenchus spp.*, *Xyphinema spp.*) és a szőlő-gyökértetű (*Daktulosphaira vitifoliae*) egyedei szívogathatják. A fás részek felületén pajzstetvek (*Coccidae*, *Diaspididae*) képezhetnek telepeket, a kéreg alatt pedig szűbogarak (*Scolytinae*) anya-és lárvajáratait, valamint cincérlárvák (*Cerambycidae*) és díszbogárlárvák (*Buprestidae*) járatait fedezhetjük fel. A lombozatot és a fürtöt atkák (*Tetranychidae*, *Eriophyoidea*) és hernyók (*Lepidoptera*) veszélyeztethetik a tenyészidőszak során, az érett bogyókat pedig a szüret közeledtével ellephetik a darazsak (*Vespidae*), katicabogarak (*Coccinellidae*: *Coccinella septempunctata*, *Harmonia axyridis*), muslicák (*Drosophila spp.*), illetve lecsipegetheti a seregély (*Sturnus vulgaris*).

Hogy adhat védelmet ezen állatok – számunkra káros – tevékenysége ellen a megfelelően kialakított aljnövényzet? Alternatív táplálékot szolgáltathat a nem szőlőspecialista növényevőknek és a vegyes táplálkozású állatoknak, valamint alternatív zsákmányt/gazdaszervezetet, búvóhelyet/teelőhelyet és kiegyenlített mikroklímát biztosíthat a szőlőkártevőket szabályozó ragadozó és parazitoid szervezeteknek.

Az előadásban egy-egy esettanulmányon keresztül mutattam be, mik lehetnek az első lépések, és mire érdemes odafigyelni az aljnövényzet telepítése és ápolása során.

Kulcsszavak: rovarkártevők, biológiai növényvédelem, virágzó sortakaró növényzet

Dr. Kovács Barnabás
<https://barnabaskovacs.hu/gyogynoveny/>
info@barnabaskovacs.hu